

הקיסרות הרומית -
רומא ויהודה

יחידה חמישית:

הקיסרות הרומית – רומא ויהודה

(6 ש"ש)

מבוא

במאה הראשונה לפנה"ס נקלעה האימפריה למשבר בתחומים שונים. ככל שהשתלטה רומא על שטחים רחבים יותר, כך התקשה משטר הרפובליקה לתת מענה לבעיות שהתעוררו.

מצביאי הצבא היו הכוח החזק באימפריה, ולחלקם היו שאיפות לעלות לשלטון. כך קרה, שהאימפריה הרומית עברה לידיהם של שליטים יחידים. שניים מהמפורסמים שבהם היו יוליוס קיסר ואוגוסטוס.

יהודה תחת שלטון רומא

לאחר מות שלומציון המלכה, נלחמים בניה אריסטובולוס ויוחנן הורקנוס על השלטון ביהודה. הרומאים נקראים להתערב בסכסוך.

פומפיוס כובש את הארץ. יהודה מאבדת את עצמאותה ונאלצת לוותר על רוב השטחים שכבשה.

בארץ ישראל פורצות מרידות של תושבי יהודה, שאינם משלימים עם הכיבוש הרומאי. הרומאים מדכאים מרידות אלה. לבסוף מחליט הסנאט הרומי למנות ביהודה שליט מקומי, שיהיה נאמן לרומא וישמור על הסדר. הרומאים בוחרים בהורדוס.

הורדוס בן למשפחה אדומית שגוירה בכפיה על ידי החשמונאים. בשנת 37 לפנה"ס הוא כובש את ירושלים בעזרת הרומאים והופך למלך יהודה. הוא תלוי בחסדי הרומאים.

הורדוס שומר על יחסים טובים עם הנוכרים ועם הרומאים שבארץ. הוא:

◆ מפתח ערים הלניסטיות ואת התרבות ההלניסטית.

◆ יוזם מפעלי בנייה, סולל דרכים, בונה אמות מים.

◆ מקים את קיסריה.

הורדוס רוצה לקרב אליו את היהודים, לכן הוא:

◆ משקם את ירושלים ואת המקדש.

◆ בשנת בצורת, קונה מכספו מוצרי מזון ומחלק חינם לתושבים.

◆ נזהר מלקשט מבנים ומטבעות בעיטורים שפוגעים ביהודים.

◆ מתחתן עם מרים החשמונאית.

הורדוס מת בשנת 4 לפנה"ס, לאחר 33 שנות שלטון. כמה שנים לאחר מותו הפך הקיסר הרומי את יהודה לפרובינקיה רומית.

מושגים מרכזיים:

קיסרות, הסדרי פומפיוס, לחם ושעשועים, פרובינקיה, מלך חסות.

המיומנויות שנתרגל ביחידה זו הן:

ציר זמן, מפה היסטורית, מקור היסטורי, ניתוח דמות היסטורית.

1. ציר זמנים סינכרוני

אירועים בהיסטוריה כללית (רומא)		אירועים בתולדות ישראל (יהודה)
פומפיוס	-63	כיבוש ארץ ישראל על ידי פומפיוס
יוליוס קיסר	-37	הורדוס מלך יהודה (בחסד הרומאים)
אוגוסטוס (תקופת השלום הרומאי)	-4	הולדת ישו
	0	
	6	יהודה הופכת לפרובינקיה
קליגולה	37	פגיעת קליגולה בבית המקדש (ציווה להציב פסל בבית המקדש)
	41	
בירון	66	פרוץ המרד הגדול
אספסיאנוס	70	חורבן ירושלים ושריפת בית המקדש
טיטוס (מפקד צבאי)	73	
	85	רבן יוחנן בן זכאי (ריב"ז) ביבנה
		רבן גמליאל ביבנה
		מרד בר כוכבא
אדריאנוס	132	גזירות השמד
	200	יהודה הנשיא – חתימת המשנה

לוח (ציר) סינכרוני – הוא לוח המציג שורה של מאורעות שהתרחשו במקומות שונים אך באותו הזמן.

לוח (ציר) כרונולוגי – הוא לוח שמציג אירועים שונים על פי סדר התרחשותם.

שאלות:

עיינו בציר הזמן, ובעזרתו:

1. **ציינו כמה זמן עבר:**
 - א. מכיבוש ארץ ישראל על ידי פומפיוס ועד לראשית כהונתו של הורדוס
 - ב. מכיבוש ארץ ישראל על ידי פומפיוס ועד חורבן בית המקדש
 - ג. מפרוץ המרד הגדול ועד לפרוץ מרד בר כוכבא
2. **ציינו באיזו מאה:**
 - א. שלט יוליוס קיסר
 - ב. הקים ריב"ז את בית הדין ביבנה
 - ג. הייתה חתימת המשנה
3. הסבירו איך השפיע שלטון קליגולה (ברומא) על מצב היהודים ביהודה.
4. ציינו שלושה אירועים חיוביים שקרו ליהודים ביהודה.
5. ציינו ארבעה אירועים שליליים שקרו ליהודים ביהודה.
6. תארו מה ניתן ללמוד על מצבה המדיני של יהודה על פי ציר הזמן.
7. תארו מה ניתן ללמוד על מצבה הדתי-רוחני של יהודה על פי ציר הזמן.

יוליוס קיסר – מושגים וביטויים

מיומנות: מושג היסטורי – הסבר תמציתי

- ◆ פירוש מילולי של המושג;
- ◆ הגדרת המושג;
- ◆ זמן ומקום;
- ◆ מאפיינים עיקריים;
- ◆ ייחודו של המושג ביחס למושגים אחרים.

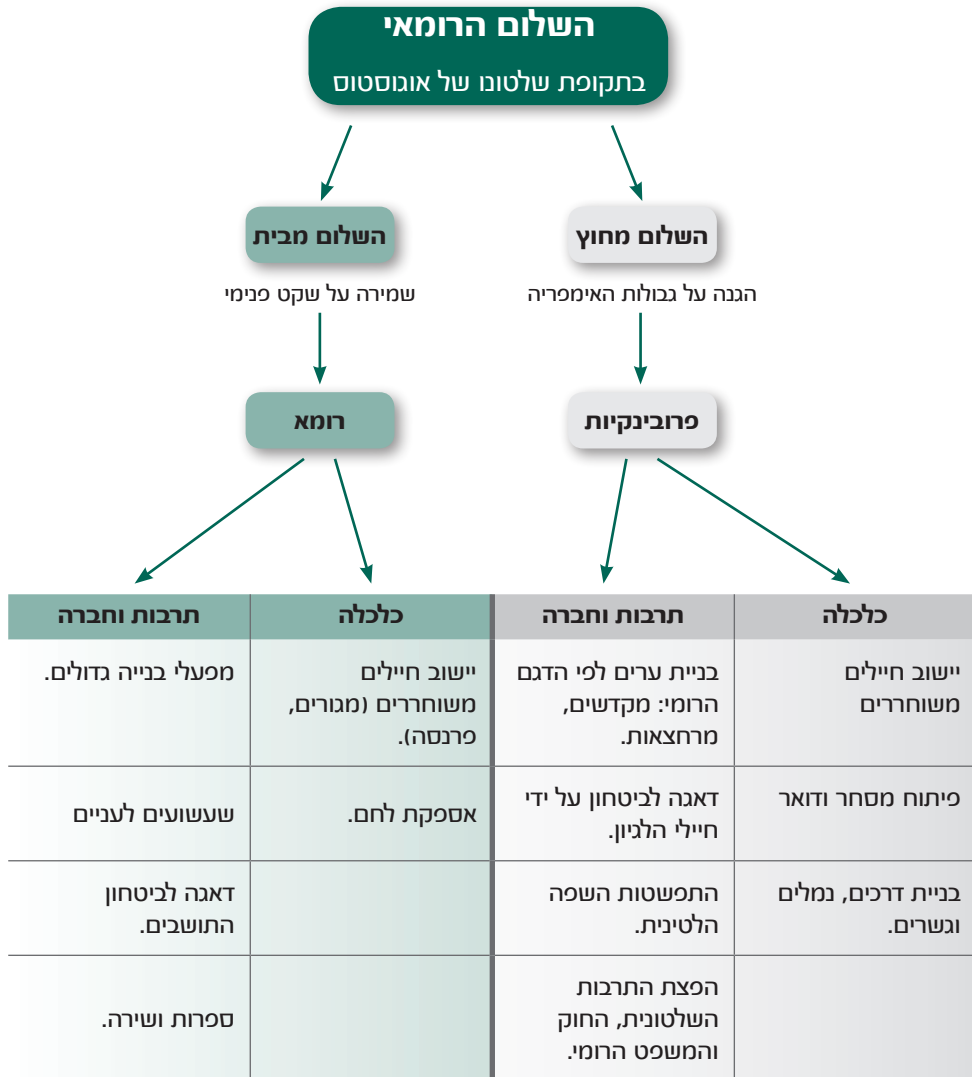
פעילות

התלמידים יסבירו את המושגים והביטויים הבאים: קיסר, ה"לוח היוליאני", "לחצות את הרוביקון", "הגם אתה ברוטוס?"

אוגוסטוס – מיפוי מושגים היררכי

(מן המושג הכללי ביותר עד דוגמאות מפורטות).

מפת מושגים – הצגת מידע בצורה גרפית.
מפת המושגים מפתחת הבנה מעמיקה יותר של הנלמד.

פעילות

ניתן למפות את המושג במהלך השיעור, או לבקש מהתלמידים לערוך מיפוי בעזרת מחסן מילים.

”מרגע שדרכה כף רגל רומאי על אדמת ארץ ישראל – מרע זרע החורבן”

ניתוח מפה היסטורית

פעילות

עיינו במפת הסדרי פומפיוס בארץ ישראל (מעלות, עמ' 176, מט"ח, עמ' 118).

בצעו את המטלות, בעזרת מיומנויות ניתוח מפה היסטורית (עיינו ביחידות הקודמות):

- א. ניתוח הכותרת של המפה.
- ב. סוג המפה (סטאטית או דינאמית).
- ג. הפקת מידע מהמקרא (אילו אזורים נלקחו מיהודה ואילו אזורים נשאו בידי יהודה?)
- ד. מסקנה: לקיחת שטחים מיהודה וזריעת פיצול בין תושביה היהודיים פגעו ביהודה בתחומי החיים למיניהם.
לדוגמה:

בתחום המדיני – פגיעה בעצמאותה ובריבונותה של יהודה. בית חשמונאי מסולק מהשלטון. הרומאים שולטים ביהודה.

ציינו תחומי פגיעה נוספים, כגון: לאומי־דתי, חברתי וכלכלי.

הורדוס – דמות שנויה במחלוקת.

ניתוח דמות היסטורית מנקודות המבט השונות

פעילויות

א. על הורדוס נאמר: ”עלה לשלטון כשועל, מלך כאריה ומת ככלב”.

התלמידים יצינו את קווי האופי המתאימים לכל בעל חיים, ויתנו דוגמאות ממעשי הורדוס, המחזקות טענה זו.

לדוגמה: עלה כשועל (ערמומיות) – תמרן בין השליטים הרומיים. לא נשאר נאמן למי שעזר לו. עבר למי שהיו לו סיכויים טובים לעלות לשלטון: מיוליוס, לקסיוס הורג יוליוס; מקסיוס שבוצח, לאנטוניוס; מאנטוניוס לאוגוסטוס.

ב. אחת הדרכים לגרום לתלמידים להזדהות עם הנלמד היא להביא למעורבות רבה יותר שלהם. האמצעים המתאימים להשגת מטרה זו הם: משחק תפקידים, דיון בדילמות ועוד.

דיון בשיטת ”שיג ושיח”: שיטה זו, מטרתה לשפר את תרבות השיחה בעל פה. כל דיון חייב להתנהל בצורה פורמאלית. חשוב לשמור על מסגרת תרבותית, על הקשבה,

על התייחסות בכבוד. יש לשאת נאומים ענייניים במסגרת הזמן הניתן. בכל דיון יושבים שופטים, שמעריכים את בעלי התפקידים מבחינת התוכן, מבחינת הצגת הנושא, מבחינת ההופעה החיצונית ועוד. בסוף כל דיון ראוי הקהל להביע את דעתו. בשיטה זו ניתן לנהל את הדיון בנושא: "הורדוס – עריץ צמא דם או מנהיג דגול? עבד הרומאים או מלך היהודים?"

לצורך הכנה מעמיקה, רצוי לקרוא ולעיין בהערכות דמותו של הורדוס, שנכתבו על ידי היסטוריונים שונים.

דוגמאות:

- ◆ ציפי אלדה, לילי יפה, **יוונים יהודים ורומאים בעת העתיקה**, היסטוריה לכיתה ו', מעלות, עמ' 203.
- ◆ ישראל לי לוי, **הורדוס – האיש ותקופתו** (מתוך אתר תולדות, מט"ח).

- ג. קיים ויכוח האם הורדוס היה מלך ששירת את היהודים, או מלך שפעל לטובת הרומאים. התלמידים יתבקשו לכתוב טקסט טיעוני, שבו יביעו דעתם בשאלה: האם הורדוס היה מלך היהודים או מלך בחסות הרומאים?

לצורך כתיבת הטקסט יתבקשו התלמידים:

1. למיין את פעולותיו של הורדוס לשני סוגים: פעולות שנעשו לטובת הרומאים ופעולות שנעשו לטובת היהודים.

דוגמאות:

- ◆ שיפץ את בית המקדש על פי חוקי הדת.
 - ◆ הקים ערים הלניסטיות כמו קיסריה וסבסטי.
 - ◆ גבה מהעם מסים והעביר לרומא.
 - ◆ קנה מכספו במצרים מזון וחילק לעניים.
2. לעיין במקורות מידע העוסקים בדמותו של הורדוס.
3. לכתוב כתיבת טקסט טיעוני על פי התבנית להבעת עמדה:
- ◆ הצגת הנושא.
 - ◆ **טיעון**: מילות קישור: לדעתי, אני סבור ש...
 - ◆ **נימוק**: מילות קישור: מפני, בגלל...
 - ◆ **דוגמה**: מילות קישור: כגון, לדוגמה...
 - ◆ **מסקנה**: מילות קישור: לפיכך, לכן, לסיכום...

ספרי לימוד

אסתי ריין, **מסע אל העבר, יוון, רומא וירושלים**, מט"ח, עמ' 106-135.

ברוריה בן ברוך, **היסטוריה היום, בימי יוון ורומא**, ספרי תל אביב, עמודים 100-114,
126-136.

ציפי אלדר, **לילי יפה, יוונים יהודים ורומאים בעת העתיקה**, היסטוריה לכיתה ו', מעלות,
עמודים 151-160, 171-204.